

LA
NADALA

100

**anys de
l'Editorial
Barcino**

FUNDACIÓ///**CARULLA**

La Nadala és una publicació cultural amb la qual des de la Fundació Carulla felicitem les festes. Enguany l'hem dedicat a celebrar els **100 anys de l'Editorial Barcino** i la seva tasca per la cultura, la llengua i els clàssics catalans. Amb la Nadala volem també agrair les aportacions voluntàries de les persones que fan possibles els Premis Baldiri.

SOBRE LES ESPATLLES DELS CLASSICS

TEXT
FAUST RIPOLL
*Tècnic lingüístic
de la Universitat
d'Alacant*

L'any 1924 Josep Maria de Casacuberta encetà la col·lecció “Els Nostres Clàssics” (ENC), però a la vista de la seua carrera universitària, de la sòlida preparació filològica i lingüística que havia adquirit tant a Catalunya com a Europa, tot feia pensar que acabaria fent classes a la Universitat de Barcelona (UB) o treballant a l'Institut d'Estudis Catalans. Però no només era un savi erudit. Encara que molt succintament, ens cal examinar la seua trajectòria i l'ambient en el qual es va forjar el seu caràcter per esbrinar les raons que el van portar a crear la col·lecció ENC i, l'any següent, l'Editorial Barcino.

Al voltant del 1913, data en la qual Casacuberta entrà en la UB a estudiar Dret i després Lletres, ja s'havia posat en marxa a Catalunya el programa politicocultural que, segons Joaquim Molas, es va anar dissenyant des dels anys noranta del segle XIX, producte de la fusió de la idea de modernitat i de la idea de regeneració de la vida política i social catalana. Segons Molas, “des del principi del segle XX, els investigadors catalans es van aplicar de manera sistemàtica a l'estudi de la cultura catalana i van posar, en l'operació, el mateix èmfasi que els anglesos o els italians posen en l'estudi de la seva”.¹ És en el marc d'aquest programa que trobarem inserit de ple el nostre editor.

Difondre la catalanitat

En paral·lel als estudis universitaris, Casacuberta col·laborà amb la Mancomunitat de Catalunya. S'integrà també en l'Institut d'Estudis Catalans, on va arribar a ser director de l'Oficina de Toponímia i Onomàstica (1921).

“Els Nostres Clàssics”
neix el 1924. És la primera
col·lecció i la més
emblemàtica de l'Editorial
Barcino. Cent anys després
continua ben viva.

Però l'activitat acadèmica no és únicament el centre d'atenció de Casacuberta. Segons Josep Masot, “ja a la seva època universitària formà part de la junta directiva de l'Associació Catalana d'Estudiants”.² També el trobem com a vicepresident de la comissió organitzadora del Segon Congrés Universitari Català (Barcelona, 1918) i en la Junta Directiva de Nostra Parla (1916- 1924),³ una entitat que encaixava com un guant al seu ideari pancatalanista, ja que tenia delegacions al País Valencià i a les Illes Balears.

El colp d'Estat de Primo de Rivera el 1923 i la supressió definitiva de la Mancomunitat de Catalunya el juliol del 1925 van produir com a reacció un esclat d'editorials en català a partir del 1924. Aquell any no sols apareix el primer volum d'“Els Nostres Clàssics”, sinó que es creen noves editorials, com ara: la col·lecció “La Novel·la d'Ara” (1923); Llibreria Catalònia (1924), que comprà el fons d'Editorial Catalana; Editorial Alpha (1926), que aplegà les publicacions de la Fundació Bernat Metge (1923) i de la Fundació Bíblica Catalana (1922); Editorial Balmes (1926), creada per donar cobertura legal a les publicacions del Foment de Pietat Catalana, i Edicions Proa (1928).

Amb dues mil pessetes, una editorial

Sembla, però, que Casacuberta ja tenia projectada la col·lecció “Els Nostres Clàssics” abans del colp d'Estat, com podem deduir d'una carta que li envià el seu condeixeble Marçal Olivari el 24 de maig de 1923, en la qual li dona el seu parer sobre la col·lecció: “Quant al que em dius dels «Nostres Clàssics», ho trobo molt bé”. Abans o en paral·lel al projecte d'ENC, Casacuberta tenia el propòsit de publicar una revista. Així ho testimonia una altra carta de Marçal Olivari a Casacuberta del 3 d'agost de 1923, en la qual llegim: “Ja vaig escriure a en [Pere] Bohigas acceptant amb entusiasme el projecte de la revista”. Pot ser que faça referència al *Butlletí Bibliogràfic Català*, que Casacuberta edità entre els anys 1924 i 1925, al qual va seguir *La Revista dels Llibres* (1925-1926).

Cal precisar que en les cartes conservades de Marçal Olivari i de Pere Bohigas del 1923, totes les referències tenen a veure amb la col·lecció “Els Nostres Clàssics”, no així amb la Barcino. De fet, en una carta enviada a Casacuberta per Pere Bohigas, datada el 28 de novembre de 1923, hi escriu: “El teu projecte de «Els Nostres Clàssics» el trobo un bon encert. Moltes vegades he pensat quant considero la teua manera d'ésser i els teus projectes, que ets un home extraordinari pel teu seny ordenador”. Cal precisar, per tant, que Casacuberta va llançar la col·lecció ENC el 1924 i no és fins al 1925 que ja trobem el primer llibre com a editat per l'Editorial Barcino.

El periodista Joan Sacs (pseudònim de Feliu Elias i Bracons), en un article del 7 de febrer de 1930 en el periòdic *La Publicitat*, comenta a l'efecte:

Josep Maria de Casacuberta es va decantar cap a l'obra de catalanització en comptes de seguir la carrera acadèmica

Dèiem que l'Editorial Barcino fou nada l'any 1924 quan en realitat la primera obra d'aquesta empresa porta data de l'any 1926 [més aviat el 1925]. Però és que l'Editorial Barcino fou continuació de l'Editorial “Els Nostres Clàssics”, fundada l'any 1924 per a la publicació dels clàssics catalans. [...] I com que l'editor d'“Els Nostres Clàssics”, Josep Maria de Casacuberta [sic], és el mateix que l'editor de l'Editorial Barcino, i com que entre la cessació d'aquella editorial i la creació d'aquesta no hi hagué interrupció, heu-vos ací per què confonem voluntàriament les dues empreses en una de sola.

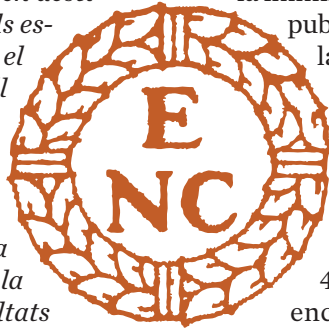
Segons Albert Manent, Casacuberta es va decantar finalment cap a l'obra de catalanització en comptes de prosseguir la seua carrera d'erudit tot seguint el consell del membre de l'IEC “Francesc Martorell i Trabal, [que] l'esperonava i el va convèncer que faria més bon servei a Catalunya des d'una plataforma difusora de cultura, no específicament erudita. [...] Va comptar amb un capital inicial, més aviat escàs, del seu pare, [...] i amb un petit ajut de dues persones benemèrites: el doctor Josep M. Girona, catalanista de soca-rel i membre de Palestra, i mossèn Josep Vives i Gatell, director de l'Analecta Sacra Tarraconensia i de la Biblioteca Balmes. El primer li donà mil cinc-cents pessetes i el segon cinc-cents”.⁴ El suport i l'alè de Pompeu Fabra també va contribuir perquè Casacuberta fes el pas, tal com remarca Joan Santanach.⁵

El mateix Casacuberta, en una entrevista concedida a *El Matí* (8 de gener de 1930) explicita clarament el que per a ell ha de ser la tasca de l'editor català:

A Catalunya fora més culpable que enlloc l'editor que es limités a fer de negociant i no considerés que les seves activitats han d'acomplir un servei d'utilitat pública. Totes les nostres publicacions volen satisfer una necessitat prèviament sentida; i a Catalunya hi ha tantes de necessitats insatisfetes, que no us ha d'estranyar que, un cop assegurada la continuïtat d'una col·lecció, ja ens emprenguem la publicació d'una altra.

El maig del 1924 Casacuberta edità un full de propaganda sobre “Els Nostres Clàssics”,⁶ una versió ampliada del qual es publicà el 29 de juny de 1924 en el periòdic *La Publicitat* amb el títol “Els Nostres Clàssics”. *Caràcter i finalitat d'aquesta col·lecció.* En el text es detalla el propòsit i les característiques de la col·lecció. Pel que fa al propòsit, hi podem llegir:

Fins ara no s'havia atès suficientment a la divulgació dels nostres clàssics antics. Generalment, els nostres erudits, en editar les obres dels autors medievals, ho han fet amb un criteri purament científic, car llurs edicions anaven destinades a gent especialitzada en els estudis romànics. Creiem, però, que el nostre públic ha arribat a un nivell mitjà de cultura suficient per a comprendre la nostra antiga literatura, i perquè aquest contacte amb els autors medievals li sigui profitós. Per altra part, el que la divulgació de les obres mestres de la literatura medieval reporta resultats satisfactoris en l'ordre cultural, és un fet comprovat en altres pobles cultes d'Europa; no hem de fer sinó mirar el que passa a França, on al costat de l'edició crítica i del llibre d'estudi, les edicions populars es veuen ràpidament exhaurides. Aquí, un esforç en aquest sentit és més recomanable encara que en altres països, que no tenen, com malauradament tenim nosaltres, una solució de continuïtat en el desenrotllament de llur producció literària. La divulgació d'aquesta biblioteca reportarà, doncs, conseqüències saludables en l'ordre cultural i patriòtic del nostre poble. La familiarització amb els escriptors de la bona època augmentarà el coneixement de la llengua i afinarà el sentit estilístic. Al mateix temps, ajudarà a accomplir la formació espiritual de la nostra gent culta, facilitant-li, i fent-li agradosa alhora, la coneixença d'una altra època de la cultura catalana, permetent-li profunditzar el nostre caràcter i palesant-li la continuïtat de la nostra civilització i de la nostra història des de la formació de la llengua als nostres dies. Atenent el caràcter eminentment educatiu d'aquesta col·lecció, hi tindran una ampla cabu-

da –ultra les obres dels nostres més grans autors medievals que encaminaren llur activitat enciclopèdica en un sentit marcadament doctrinari i moralista (tals Ramon Llull, Arnau de Vilanova, Eiximenis) i les obres mestres de la nostra lírica, historiografia i novel·lística– els escrits de diversos gèneres –presentats en forma de reculls–, que reflecteixin amb més puresa la nostra civilització medieval, així com també les més importants traduccions al català.

En *La Publicitat* van continuar donant notícia de la nova empresa editorial. L'1 de juliol hi dedica l'editorial, titulat *Els clàssics catalans*, on es destaca que “el buit que ve a omplir la nova col·lecció «Els Nostres Clàssics» era dels més lamentables”. El 6 de juliol hi trobem una gasetilla, *Els Nostres Clàssics*, en la qual podem llegir que “l'anunci de la publicació de les principals produccions de la literatura catalana antiga ha estat objecte del millor acolliment per part del nostre públic”. El 17 de juliol una altra gasetilla també titulada *Els Nostres Clàssics* ens informa de la imminent aparició de *Lo somni* i de l'ordre de publicació de les obres atenent que siguen de la sèrie A, B o C (en la sèrie A estava previst editar obres cabdals d'escriptors catalans; en la B, reculls, i en la C, manuals de llengua i literatura catalanes antigues). El 2 d'agost de 1924 podem llegir que es farà una edició en paper de fil i que la quota de subscripció serà de 48 pessetes, i que “la presentació ha estat encomanada al distingit dibuixant senyor Josep Obiols”. El 13 d'agost ens assabentem de “la important proporció de subscriptors de València i Mallorca”, així com que l'1 de setembre apareixerà *Lo somni* i que “L'Editorial Catalana ha traspassat a «Els Nostres Clàssics» la publicació de *Tirant lo Blanc*”.

No només els clàssics catalans

A partir del germen d'“Els Nostres Clàssics”, Casacuberta va anar posant en marxa un programa editorial que responia a un pla conscient i determinat: anar omplint els buits que tenia la cultura catalana per a esdevenir una veritable cultura nacional, homologable a altres nacions de cultura com ara l'espanyola o la francesa. Calia, doncs, que els catalans disposaren de les mateixes eines i materials lingüísticoculturals que altres pobles, condició *sine qua non* indispensable per a assegurar la necessària reproducció cultural i lingüística i evitar, així, ésser fagocitats per la cultura castellana. Per això només amb “Els Nostres Clàssics” el programa nacional es quedava curt. Així, el 1925 ja tenim el primer volum de la *Barcino*, en concret de la “Col·lecció Popular *Barcino*”, i el 1926 el primer volum de la col·lecció “Enciclopèdia Catalunya” i de la “Col·lecció Sant Jor-

Antoni Cayrol (Jordi Pere Cerdà) i **Josep M. de Casacuberta**, l'1 d'octubre de 1967. © Arxiu Casacuberta

di". Probablement, el fet que la dictadura suprimís la Mancomunitat impulsà Casacuberta a fer el pas endavant de prendre'n el *relleu* i ampliar el seu programa editorial politicocultural, més enllà de publicar només els clàssics catalans.

El gran llegat cultural català, a l'abast de tots

De bell antuvi, a més, observarem que les col·leccions s'orienten a partir de dos propòsits fonamentals que, de vegades, les recorren transversalment i sovint s'hi encavalquen: en primer lloc, proporcionar al lector una sèrie de llibres de caràcter útil, pràctic, didàctic, destinats no sols a aprendre la llengua o la cultura pròpia, sinó fins i tot adients per a poder desenvolupar-se en la vida civil en català; i en segon lloc, posar a l'abast del públic el gran llegat cultural català, especialment el que correspon als segles de major esplendor de la nostra llengua i cultura, amb l'objectiu de depurar la llengua (mot fetitxe dels filòlegs noucentistes) i contribuir a reforçar o forjar la identitat catalana. Pel que fa a aquest segon objectiu, Casacuberta aplica la premissa que per a poder redreçar la nació catalana, la primera tasca a la qual ens hem de lliurar és esbrinar qui som, conèixer-nos; a partir d'aquest coneixement, que ha de ser previ i preceptiu, ja podrem construir la nació. El projecte editorial era una via per donar sortida al seu compromís cívic i al seu deler investigador.

Amb "Els Nostres Clàssics", Casacuberta va voler editar els clàssics antics catalans amb criteri divulgatiu, no científic com s'havia fet fins aleshores

Notes

¹ **Molas (2010)**—
Aproximació a la literatura catalana del segle xx. Barcelona: Editorial Base, p.11-12.

² **Massot (2011)**—
«Josep M. de Casacuberta: patriota, editor i erudit», en *Josep M. de Casacuberta i Roger: sessió en memòria, Sala Pere i Joan Corominas*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 21.

³ **Graña (1995)**—
L'acció pancatalanista i la llengua: Nostra Parla (1916-1924). Barcelona: PAM, p. 32.

⁴ **Manent (1984)**—
Escriptors i editors del nou-cents. Barcelona: Curial, p. 160-161.

⁵ **Santanach (2007)**—
«Pompeu Fabra, Josep M. de Casacuberta i els inicis de l'Editorial Barcino», dins *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LXXI,III-IV (juliol-desembre 2005), p. 821-830.

⁶ **Duarte (2009)**—
«L'Editorial Barcino: un projecte editorial, una idea de país», dins *Estudis Romànics* (Institut d'Estudis Catalans), p. 343.

**Però hem
viscut per
salvar-vos
els mots,
per retornar-vos
el nom
de cada cosa.**

S. ÈSPRIU

EDITORIAL BARCINO

100
ANYS